

Vrije wil ?- 1

Petra Bolhuis Theo Meereboer
www.maieutiek.nl zomer 2017

maieutiek zomer 2017

Wat is er aan de hand?

- In huidig onderzoek komt er een eind aan het idee van de vrije wil zoals dat wij allemaal intuïtief hebben;
- Ik kan uit vrije wil beslissen om te kiezen uit twee simpele handelingen. Een vrije wil is geen reflex, komt niet onder dwang tot stand enz.
- <https://vimeo.com/83831499> (50.26)

maieutiek zomer 2017

Korte historie van bewuste keuze en vrije wil

- Sinds Descartes (17de eeuw) kennen we een scheiding lichaam-geest (res cogitans en res extensa)
- We leven allemaal met dat onderscheid. Wij moderne westerse mensen verantwoorden ons meestal met rationele argumenten. De rede voert de regie als we het hebben over vrije wil.
- 3 aannames komen nu op de helling te staan;
 - We zijn redelijke wezens met een vrije geest
 - We hebben een vrije wil
 - We zijn autonome individuen
- Oorzaak;
 - Modern hersenonderzoek (fMRI)
 - Dieronderzoek
 - Onderzoek naar groepsgedrag

maieutiek zomer 2017

Voorbeelden van wetend lichaam

- Het leren van ons allemaal gaat niet alleen via het verstand.
- Leren eten is één worden met je vork. Zodat je jezelf nooit in je huid steekt.
- Leren fietsen is eerst trial en error en heeft uitleggen nodig, maar uiteindelijk moet je er juist *niet* meer bij nadenken.
- Dat wetende, hebben we toch de gedachte lang in stand gehouden dat het meeste gewicht moet worden toegekend aan het leren met je 'hoofd'

maieutiek zomer 2017

Waarom toch die voorkeur voor rationaliteit?

- Goed overdraagbaar
- Herhaalbaar
- Toetsbaar
- Onpersoonlijk (wie het weet/doet maakt niet uit)
- Niet van stemming en moment afhankelijk
- Staat tegenover het onnavolgbare, niet toetsbare en slecht overdraagbare, onbewuste weten van een door stemmingen bepaalde persoon.

maieutiek zomer 2017

Concept 'vrijheid'

- Nu is het tijd om een groot goed te introduceren dat sinds Sartre hoog op onze prioriteitenlijst staat 'Vrijheid'
- Wat is vrijheid? I.Berlin;
 - Negatieve vrijheid; Het niet vinden van obstakels om dat ten uitvoer te brengen wat je wilt.
 - Positieve vrijheid; Wát wil je en wáárom wil je dat. (motivatie)

maieutiek zomer 2017

Vrije wil is helemaal zonder oorzaak rationeel iets beslissen

- Bij het centraal stellen van de geest/ het denken/ de res cogitans, was de vrijheid gekoppeld aan het los zijn van alle versturende invloeden. Dwz;
 - natuur,
 - driften,
 - emotionele betrokkenheid,
 - lichamelijke oorzaken
 - dwang
- Zuivere objectiviteit = 'echte kennis'
- In dagelijkse praktijk hebben we allemaal een concept van vrijheid = los zijn van invloeden zoals omgevingsdruk, opvoeding, aanleg, financiële en fysieke beperkingen enz. maar wanneer we precies moeten uitleggen hoe je vrije wil kunt herkennen wordt het lastig.

maaieluk zomer 2017

Vrijheid onder druk

- Die gewenste vrijheid kwam al snel onder druk te staan, want invloed op de rationaliteit bleek er toch te zijn;
- Sociale invloed (Marx)
- Evolutionaire invloed (Darwin)
- (Verdrongen)Ervaringen en opvoeding (Freud)

maaieluk zomer 2017

Vrije wil in het nauw

- Libet en Haynes e.a. laten zien dat er een tijdsspanne zit tussen het nemen van een beslissing en het weten dat je die beslissing neemt.
- Twijfel aan doorslaggevende rationaliteit zet door.
- Swaab laat zien dat allerlei persoonlijke keuzes bepaald worden door breinopbouw.
- Hij werd verguist, maar wordt nu toegejuicht. We 'wennen' aan de bepalende invloed vanuit het brein.

maaieluk zomer 2017

Het voelt als vrije wil, maar...

- In 'Het slimme onbewuste' beschrijft Dijksterhuis onderzoek dat aantoonde dat rationele keuzes uit vrije wil niet zo vrij zijn én niet zo rationeel.
 - De keuze voor een automerk
 - Kiezen om een fooi te geven
 - Keuze partner o.i.v. warme of koude drank
- Achteraf formuleren we het als een keuze uit vrije wil én voelen dat ook zo.

maaieluk zomer 2017

Oud concept; Ik *heb* mijn brein

- Ik ben een vrij mens en mijn lichaam is een auto die door mij - met mijn volle verstand- bestuurd wordt. Ik denk na en beslis op rationele gronden, daarin ligt mijn uitoefening van mijn vrije wil.
- Ik kan mijn verstand/brein gebruiken om vrije keuzes te maken en obstakels die mijn vrijheid belemmeren kan ik identificeren en opheffen of omzeilen.
 - Op macroniveau (emancipatie, AWBZ, AOW)
 - Op microniveau (opleiding, aankopen, kennis vergaren)

maaieluk zomer 2017

Maar nu; Ik *ben* mijn brein

- De auto van mijn lichaam (en mijn brein is onderdeel daarvan) rijdt en ik denk (omdat ik nu eenmaal gemaakt ben om in die categorieën te denken) dat ik beslis waar we heengaan.
- Mijn vrije wil is in feite de uitkomst van een groot aantal invloeden en de verwerking daarvan in mijn lijf en ergens aan het eind van dat hele proces komt mijn denken erbij. Of eigenlijk word ik geïnformeerd.
- Denken = ná-denken en geeft een rationele uitleg aan wat ik doe. Of al gedaan heb...

maaieluk zomer 2017

Ben ik mijn brein?

- Natuurlijk is wat ik kan waarmemen beperkt tot mijn fysieke mogelijkheden en wat ik kan bedenken tot mijn beperkte verstand.
- Wat ik wil wordt gevormd in een complex geheel waar mijn rationaliteit maar zeer beperkt zicht op heeft en kan krijgen.
- Dus ; Ja ik ben mijn brein, want ik ben niet de bestuurder van een autootje (lichaam) dat precies doet wat ik wil.
- Dus; Nee ik ben niet mijn brein, want ik ben geen passagier in een autootje (lichaam/brein) dat zijn eigen weg gaat.
- "Tja, zo ben ik nu cenmaal" is geen excuus.

maaijke zomer 2017

Slot

- Onderzoek wijst uit dat wat we het rationele denken noemen maar een klein deel beslaat van de werking van ons brein. Het grootste deel van de werking van het brein speelt zich op een onbewust niveau van het brein af en is in voortdurende wisselwerking met onze omgeving en de rest van ons lijf.
- Het is boeiend om te leven in een tijd waarin de rationele wetenschap ons op haar objectieve wijze laat zien dat het verstandig is om te luisteren naar de stem van je onbewuste.
- Maar welke plaats heeft het oordelende 'ik denk' dan nog? Is er nog ruimte voor de vrije wil en zo ja, hoe beschrijven we vrije wil dan?

maaijke zomer 2017

Vrije wil is een verhouding

- Vrijheid bestaat in het omgaan met wat zich vanuit het lichaam aandient. Maar wat zich aandient staat niet los van kennis.
- In een voortdurende interactie is er een proces van voelen dat gevoeld wordt met kennis, van kennis d gevoeld wordt door voelen.
- Zijn is nooit statisch, zijn is altijd worden.
- Vrijheid is dus altijd vrijheid in gebondenheid.

- Dat we het debat over vrije wil voeren in termen die gaan over determinisme of geen determinisme heeft te maken met een opvatting omtrent de vrije wil die we in het westen zelf hebben gecreëerd in de loop van de geschiedenis.

maaijke zomer 2017